

1789 SONRASINDAN GÜNÜMÜZE DANS TEMALI AFİŞ TASARIMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Tuğba GAYRET¹

Öz

1798 yılında taş baskı (litografi) tekniğinin icadı ile ortaya çıkan farklı bir mecra olan afiş, geçirdiği süreç içerisinde kuşkusuz pek çok farklı konunun sergilenmesine öncülük etmiştir. Zamanla farklı baskı tekniklerine doğru yol alan süreç içerisinde gelişim göstermiştir. Tarihte elde edilen ilk örneklerinin önemli bir çoğunluğunda en sık rastlanan temalardan biri olan “Dans” teması, afiş sanatçılarının en çok ürün verdiği konu olarak öne çıkmaktadır. Litografi baskı tekniğinden 1980 sonrasında ise post modern eğilimler ve bilgisayarın devreye girmesine kadar tüm tasarımların üretim süreçlerini doğrudan etkilenmiş, özel üslupların artmasını tetiklemiştir. Farklı ülkelerin 1789’dan 2000’li yıllara değin sanatçıların afiş anlamında ürettikleri 350 görselin içerisinde buldukları dönemin tasarım dilini en iyi anlatan 22 eserin gruplandırılarak incelemeleri yapılmıştır. Elde edilen eserler, afiş anlamında taş baskı tekniğinin ilk defa ortaya çıktığı Fransa ile başlatılarak, grafik anlamında Dünya’da gelişen görsel dillerin ve üslupların izini sürerek iletilemiştir. Bu anlamda Amerika, İngiltere, Avusturya, İskoçya, Almanya, İtalya ve Türkiye gibi ülkelere ait tasarımcılar; Jules Cheret, Toulouse Lautrec, Alphonse Mucha, Leonetto Capiello, Kate Sampson, Armin Hofmann, Gülümser Aral Üretmen ve bazı anonim tasarım çalışmaları incelenmiştir. Seçilen sanatçıların öncülüğünü yaptığı çalışmalar dünyada pek çok ülkenin sanatçıların eğlence kültürü açısından önemli afiş örnekleri ortaya çıkarmasını sağlamıştır. Bu çalışmalar günümüz çağdaş sanat alanının önemli grafik tasarım örnekleri olmuşlardır. Bu noktadan hareketle, Dünya’da meydana gelen önemli olayların, sosyal ve kültürel değişimlerin afişlere tasarım dili anlamında yansımalarının incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma içerisinde, bugüne kadar afiş konusunda yapılmış grafik tasarım araştırmalarına “dans” teması üzerinden yeni bir perspektif çizilmesine özen gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afiş, Dans, Grafik Tarihi, Sanat Tarihi, Tasarım

“DANCE” THEME POSTER DESIGNS FROM 1789 TO CONTEMPORARY

Abstract

In 1798 lithography which emerged with the invention of the different printing technique for poster art, with its own progress was leded various subjects’ displaying. After that time, its process carries towards the development of new and saving printing techniques. In the first samples of that posters, artists prefer to make some designs a significant majority of “dance” theme. From lithography to 1980s, the postmodernist trends and the introduction of the computer directly influenced the design of all production processes, has triggered the rise of subjective styles. From 1789 to 2000s, from 350 selected 22 art pieces which are expressive design history ideally, designed by poster artists of various countries, grouped and examined. This study initialized France which is first country using lithography, move forward to world’s important design styles and visual languages. In this sense, examined artists were; Jules Cheret, Toulouse Lautrec, Alphonse Mucha, Leonetto Capiello, Kate Sampson, Armin Hofmann, Gülümser Aral Üretmen and some anonym works from USA, England, Austria, Scotland, Germany, Italy and Turkey. These artist’s poster works’ leading role created an importance in the entertainment culture of the world. These selected art pieces are significant examples of contemporary art in graphic design. From this point of view, the aim of this research is; crucial events and how these social and cultural changes reflected various poster design styles of the world, were investigated and analyzed. Research includes a new perspective of poster researches of graphic design on the subject of “dance” theme.

Keywords: Poster, Dance, Graphic History, Art History, Design

* Bu çalışma 19-20 Kasım 2018 tarihleri arasında 1. Uluslararası Ahmet Yakupoğlu Şehir, Sanat ve Tasarım Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Dr., Grafik Tasarım Sanatçısı ve Sanat Danışmanı, tubicim@gmail.com

Giriş

Bu araştırma grafik sanatlar tarihi araştırmaları adına afiş konusunda yapılmış “dans” temalı dönemsel afiş tasarımlarının sınıflanması ve değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Yapılan bu çalışma, grafik tasarım alanına tarama modeli ile var olan yazılı ve görsel kaynaklardan veri elde edilerek hazırlanmıştır. Bu araştırmanın hedefi, grafik sanatlar alanında belirli konular üzerine fikir geliştiren tasarımcı ve araştırmacıların yeni sorgu alanları ve kavramlar adına yeni perspektifler edinebilmelerini sağlamaktır. Çalışmada birbiri ile benzer stiller ve tasarım özellikleri barındıran “dans” temalı çalışmalar gruplanarak kendi dönemleri içerisinde bir tasarımcı gözü ile değerlendirilmiştir. Elde edilen yazılı ve görsel veriler kendi içlerinde yapıldıkları döneme göre altı ana başlık altında; tasarım dilleri, basım teknikleri ve tarihlerine göre kategorize edilerek sunulmuştur.

Afiş, bir şeyi tanıtmak ve duyurumunu yapmak üzere tasarlanmış resimli duvar duyurusu olarak kaynaklarda tanımlanmaktadır. Kelime anlamı olarak affiche'den Türkçeye geçen afiş kelimesi, baskı ve resim sanatının bulunmadığı dönemlerde okuma yazma dahi bilinmeyen devirlerde varlığını sözel duyurular ile sürdürmüştür. Tasarım ve sanat kaygısının eşit oranlarda kullanıldığı bu mecra, bir düşünceyi yaymak ve bir ürünün satışını arttırmak üzere tanıtımını yapmayı amaçlamaktadır (Gossop, 1927). Afişler, tasarlandığı dönemin, ülkenin, sanatçısının tasarım diline ait kaynak belgeler olması açısından oldukça önemlidir. Bu afişler renk düzeni ve estetik değerler adına birer sanat eseri olması açısından da sanat tarihi adına incelenmesi ve tasniflenmesi gereken önemli birer kaynaktır. Afiş çoğunlukla bir yazı ve bir resim ile oluşturulan bir sanat alanı olarak diğer sanat alanlarından ayrılmaktadır. Reklam amacıyla yapılan afişlerde resim büyük önem taşımaktadır. Resmin tamamlayıcısı yazı da sanatçının tasarım stiline göre farklılıklar göstererek resme eşlik etmektedir (Binder, 1934). Eski Yunan ve Roma kültüründe, halkı ilgilendiren resmi bildirimler ve duyurular duvarlara resimlenmekte ve yazılmaktaydı. Kâğıt üzerine yapılan ilk afiş için Fransa'da 15. yüzyıla kadar gidilmesi gerekmektedir. Konularına göre pek çok farklı türe ayrılan afişler arasında eğlence sektörüne ait tasarlanan örnekler bu anlamda ilkler arasında değerlendirilmektedir. Özellikle kültürel afişler arasında tiyatrolar ve yapılan özel gösteriler için yapılan özel afiş çalışmalarında “Dans” teması ayrı bir yer tutmaktadır (Evans, Palmer & Edwards, 2010). Kültürel afiş alanına dahil olan konular; sanat galerileri, kültürel olaylar, sergiler, filmler, tiyatrolar, festivaller, müzik ve spor etkinlikleri olarak sıralanabilir. Tarihte gelişim göstermesinden itibaren bu tema, pek çok sanatçı ve tasarımcı tarafından çalışılmıştır. Matbaanın gelişimi ve baskı tekniklerini gelişmeler ile ivme kazanan afiş sanatı, 1798 yılında bulunan taş baskı (litografi) tekniği ile çok yavaş ve pahalı olan basım sürecinde büyük bir aşama kaydedilmesine sebep olmuştur (Lupton, 2015). Tahta ve metal oymalar ile minimum renk kullanımından günümüzde ofset ve dijital baskı tekniklerine kadar yol alan afişler, bilgisayarın ve teknolojinin getirdiği kolaylıklar ile dahi 1880 yılının “3 Taş ile Baskı Tekniği”nin estetik görsel sonuçlarını elde etmekten uzak görünüyor. Özellikle renk yoğunluğu, doku, transparan geçişler ve ekonomik format kullanımı gibi özellikler halen bu eski teknikte çok daha kullanışlı etkiler vermiştir.

19. yüzyıl ile birlikte afiş sanatı altın çağını yaşamaya başlamıştır. Resim sanatı ve taş baskı tekniklerinin bir araya geldiği eserler çoğaltılabilir hale getirilerek günümüze kadar ulaşabildiler. Özellikle ekonomi alanındaki gelişmeler ile afiş basımının tanıtım işlevine olan ihtiyaç büyük bir artışa doğru gitti. Yavaş yavaş ayrı bir sanat alanı olmaya doğru giden afiş tasarımları, ünlü ressamlar (Manet, Bonnard, Lautrec, Daumier...vb.) tarafından çalışılarak kendi içerisinde temsil ettikleri dönemin tasarım stiline devamlılığını sağladılar (Artmonsky, 2012). Bu dönemde üretilen “dans” temalı grafik örnekler; aynı sanatçıların yapmış olduğu resim örneklerinin devamı niteliğindedir. Dünyada gelişim gösteren farklı sanat akımlarının ve bilgisayarın da icadı gibi önemli gelişmelerin (Kübizm, Art Nouveau, Bauhaus, Pop Sanatı, Optik Sanat...vb.) de etkisi ile afiş sanatı, kendi içinde farklı tasarım dilleri ve üslupları meydana getirdi (Bradshaw, 1926).

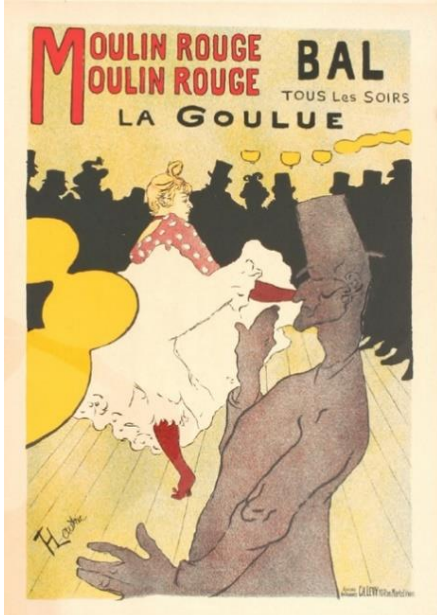
Zamanla kısa, öz ve kesin bir ifade tarzına doğru bir gelişim gösteren afiş tasarımları ayrıntıları az, kapalı kompozisyonda, dağınık olmayan ve dengeli bir biçimde tasarlanmaya başlamıştır. Akademik anlamda grafik ve görsel iletişim sanatlarının ayrılmasıyla geliştirilen afiş estetiği çalışmalarını, okullu tasarımcıların da katkıları ile hem dünyada hem de ülkemizde popüler bir sanat mecrası haline almıştır.

1. 19. Yüzyılda Gelişen Tekniklerin İzinde “Dans” Temalı Afiş Tasarımları

19. yüzyıl afiş adına üretken ve çeşitliliğin arttığı bir yüzyılı temsil etmekteydi. 1891 yılında Toulouse Lautrec tarafından yapılmış olan “Moulin Rouge” afişi “dans” temalı afişler adına devrimsel niteliktedir (Resim 1 ve Resim 2). Bu tasarımda derinlik, renk dengesi ve uygulanan teknik kendisinden sonra gelen tasarımlara kapılar açmıştır (Farren, 1976). Halen estetik değerlerini günümüze kadar muhafaza eden bu taşbaskı afişler, kullanılan taş baskı plakaların ve renk katmanlarının rahatça seçilebildiği tasarımlara güzel bir örnek teşkil etmektedir. (Cuppleditch, 1994). O dönem çoğunlukla ressam tarafından yürütülen afiş çalışmaları, bu anlamda formatı en iyi şekilde kullanmayı amaçlamaktadır. Alphonse Mucha (Paris’te çalışan bir Çek sanatçı), Ön-Rafaello’cular, Arts and Crafts ve Bizans sanatı gibi sanat yaklaşımlarından etkilenen Art Nouveau akımının ilk temsilcilerinden sayılmaktadır. Sanatçının özellikle Rönesans Tiyatrosu adına yaptığı afiş çalışmalarında tüm formatı kaplayan dekoratif öğeler ve çok sayıda detaylı desen çalışmaları göze çarpmaktadır (Resim 3). Amanti oyununda oynayan tüm oyuncular, dansçılar, erkekler ve kadınlara dair estetik öğeler afişte dikkatli bir biçimde kullanılmıştır. Bu akım, I. Dünya Savaşı’na değin ağırlıklı olarak “dans” temalı afişlerde hüküm sürmüştür. Her ülke kendi sosyal hayatına dair farklı öğeleri dekoratif öğeler ile harmanlayarak bu yıllarda afişlere taşımaktaydı. Örneğin, Fransa kafe ve kabare kültürünü afişlere yansıtırken, İtalya opera ve modayı yansıtmıştır. İspanya boğa güreşlerini ve festivalleri yansıtırken, Almanya ticari fuarları ve dergi kapaklarını yansıtmıştır. İngiltere ve Amerika ise, bisikletler, sirkler ve seyahat kültürünü afişlere sosyal anlamda taşımıştır.

Resim 1: Toulouse Lautrec, *Moulin Rouge La Goulue*, 1891-1898, 60 x 79 cm (Sol)

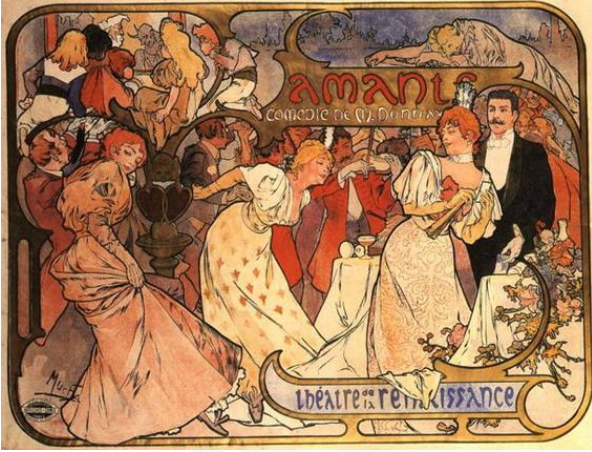
Resim 2: Toulouse Lautrec, *Jane Avril*, 1893, 28 x 41 cm (Sağ)

Kaynak: (<https://digitalcollections.nypl.org/>) (Sol)

Kaynak: (<https://digitalcollections.nypl.org/>) (Sağ)

Resim 3: Alphonse Mucha, *Amante*, Rönesans Tiyatrosu Oyun Afişi, 1896

Kaynak: (<http://www.alphonsemucha.org/>)

Özellikle 3 taş baskı tekniğinin ustası Jules Cheret'nin afişlerini incelediğimizde, Viviane tiyatro oyununa dair olan afişte tek bir kadın dansçının ön planda kullanımını görmekteyiz (Resim 4). Diğer yan kadın rolleri ise arka planda kullanılarak baş rol oyuncusu öne çıkarılmıştır. Cheret'e ait Olympia afişinde ise tek bir kadın dansçıyı renk geçişli bir fon üzerinde diyagonal tipografi kullanımına olanak tanıyan biçimde yerleştirilmiş görmekteyiz (Resim 5). Burada yine bu döneme ait afişlerde sık rastlanan birden fazla font ve yazı stili göze çarpmaktadır.

Resim 4: Jules Cheret, *Viviane Tiyatro Oyunu Afişi*, 1886, 60 x 79 cm (Sol)

Resim 5: Jules Cheret, *Olympia* (from *Maitres de L'Affiche*, 1898, 28 x 41 cm (Sağ)

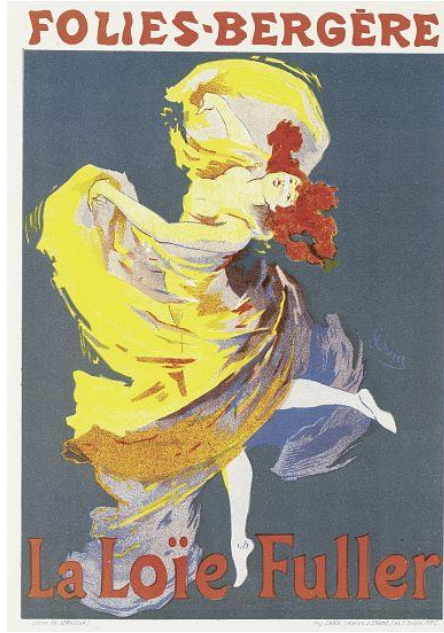
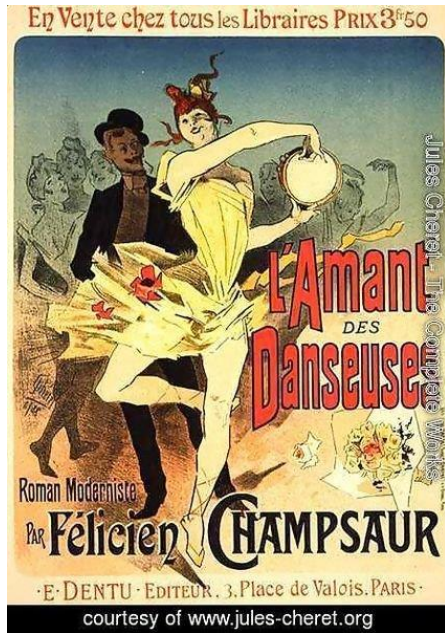
Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/394627986092745148/>) (Sol)

Kaynak: (<https://digitalcollections.nyu.org/>) (Sağ)

Jules Cheret'e ait diğer "dans" temalı çalışmalarda genellikle kadının estetik yaratımından faydalanılan ve kadın dansçıları ön planda tutan afiş çalışmalarının öne çıktığını görmekteyiz. Genellikle baş dansçıların giysileri sarı renk ile vurgulanmıştır. Sanatçıya ait *Lamant des Danseuse* afişinde arka planda kalan tüm dansçılar yalnızca siyah konturlar kullanılarak resmedilmiş ve arka plan rengi içerisinde bırakılmıştır. Bu da afişin daha da kalabalık ve yoğun bir görüntü ortaya koymasını engellemiş ve ön plan ile yumuşak bir geçiş sağlamıştır (Resim 6). *Folies Bergere* isimli çalışmasında ise, sanatçı yalnızca sarı, turuncu ve mor öğeler ile harmanladığı uçuş uçuş giysili dansçı Sara Bernhard'ı afişin merkezinde yalnız bir biçimde kullanır (Resim 7). Dinamik bir poz ile yerleştirilen dansçının saç rengi ile uyum sağlayan üst ve alt başlıkların yazılarına ait serifler imaj ve tipografi arasında tasarım anlamında ilk kurulan devamlılık ilişkisini göstermektedir.

Resim 6: Jules Cheret, *Lamant des Danseuse*, 1888, 60 x 79 cm (Sol)

Resim 7: Jules Cheret, *Folies Bergere*, 1893, 59 x 80 cm (Sağ)

Kaynak: (<https://digitalcollections.nysl.org/>) (Sol)

Kaynak: (<https://digitalcollections.nysl.org/>) (Sağ)

2. Erken Modernizm ve “Dans” Temalı Afiş Tasarımlarına Etkisi

1900 ve 1914 yılları erken modernizm ile birlikte “dans” temalı afişler adına yeni bir çağ yeni tasarım dillerinin gelişiminin habercisi olmuştur. Önceki dönemlerdeki resim sanatçılarının resimsel dilinden çıkmaya başlayan dans afişleri, artık aşırı tekrarların ve süslemelerin getirdiği dinamizmden maksimumda arınmaya çalışmaktadır. Cheret ve Lautrec’ten etkilendiğini yadsınmayan sanatçı Leonetto Cappiello, gereksiz tüm detaylardan kaçındığı dilini kabul yavaş yavaş afiş tasarımları içerisinde kabul ettirmiştir (Gallo, 1974). İzleyicilerin dikkatini tek bir noktaya çekmeye çalışan sanatçı, modern reklamcılığın bu anlamda temelini atmıştır. Onun stili Pariste 1923 ten kalma Cassandre’nin ilk Art Deco afişlerinin izlerini yavaş yavaş silme ye başlamıştır. Yine aynı dönemlerde, İskoçya’da Glasgow okulunda Avusturya Vienna Secession ve Alman Deutscher Werkbund Art Nouveau’nun organik amacını dönüşüme uğratmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bu okul, yuvarlak hatlı ve geometrik süslemelerin fonksiyonunu sorgulamaya başlayan tasarımları ile öne çıkmaya başlamıştır (Branaghan & Chibnall, 2006). Sanatçı Capiello’ya ait afişlere bakıldığında Endüstrileşmenin ve Sanayi devriminin gerekliliği olan ürün pazarlamasına yönelik, ürünü öne çıkaran sanatsal afiş çalışmalarına rastlıyoruz. Özellikle Royat su markası için yaptığı reklam afişinde, sanatçı bembeyaz dinamik bir kadın dansçıyı mavi fon üzerinde tasarımının merkezine su içerken taşımıştır. İlk bakışta renk ve desen ile su reklamı olduğunun rahatlıkla anlaşılacağı bu sade çalışma, işlevselliğin artmakta olduğunu da “dans” temalı afişler adına müjdelemiştir (Resim 8). Columbia Gramafonları için çalıştığı reklam afişinde ise sanatçı, bir kadın ve bir erkeği gramofonun üzerinde dans ederken resmetmiş ve afişin merkezine yerleştirmiştir. Renk kullanımlarındaki parlaklık ve sanatçının desen yeteneği afişin genelinde kolaylıkla görülebilmektedir (Resim 9).

Resim 8: Leonetto Cappiello, Royat Su Markası Reklam Afişi, 1924, 50 x 65 cm (Sol)

Resim 9: Leonetto Cappiello, Grafofoni Columbia Marka Gramofon Reklam Afişi, 1921, 50 x 70 cm (Sağ)

Kaynak: (http://paintingandframe.com/prints/leonetto_cappiello_royat-28551.html) (Sol)

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/250864641716027111/>) (Sağ)

1914 ve 1919 yılları “dans” temalı afişler adına üretimin ve çeşitliliğin azaldığı yıllar olarak anılmaktadır. I. Dünya Savaşı ve Bolşevik İhtilali gibi önemli politik olaylar eğlence ve dans temalarındaki afiş konularını propaganda afişlerine doğru taşımıştır. 1919 yılı sonrasında ise “dans” temalı afişler adına üretken döneme yavaş yavaş yeniden girilmeye başlandı. Endüstriyel toplum, iki dünya savaşı arasında Art Deco ve Modernism tasarım stillerinin etkilerini tüm afişlere taşımıştır. Artık dünya yepyeni stillere ve yaklaşımlara gereksinim duymaya başlamıştır (Sheldon, 1927).

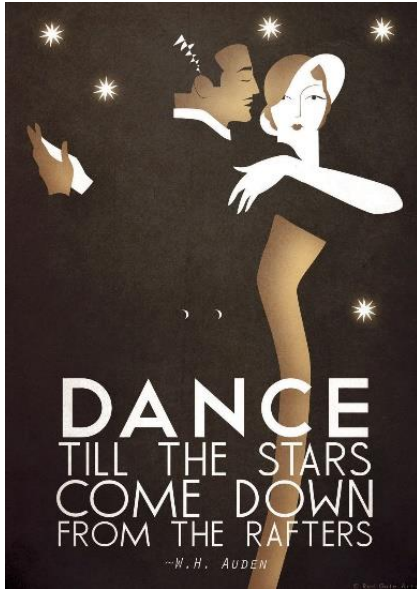
3. II. Dünya Savaşı sonrasında “Dans” Temalı Afiş Tasarımları

1938 ve 1950 yıllarını içeren dönem artık taş baskı (litografi) tekniğinin sonunun gelişini haber vermiştir. II. Dünya savaşı sonrasında çoklu basımı kolaylaştıran ofset baskı tekniği gelişerek yayılmıştır. Bu baskı tekniği gazete ve dergilerden aşına olunan noktasal doku tekniğinin afişlere sirayet etmesini de sağlamıştır. İlk olarak Sovyet afişlerinde 20. yüzyılda benimsenen fotoğraf kullanımı da artık “dans” temalı afişlerinde illüstrasyon çizimi kadar yaygınlaşmaya başlamıştır. Savaş sonrası hızlı tüketim toplumuna geçiş sürecinde artık afişin reklam mecrasındaki popülaritesine televizyon da önemli bir mecra olarak ağırlığını koymuştur (Bestley & Noble, 2002). Savaş sonrası yaralarını hızla sarmakta olan dünya, gerek sanat, gerek mimari gibi tüm alanlarda hızı ve pratikliği öne alan çözümlere yönelmeye başlamıştır.

Kate Sampson tarafından tasarlanan dans gecesi organizasyonu afişinde sert ve düz hatlar içeren illüstrasyon çiftin önünde serifsiz “Dans” temasını vurgulayan bir slogan yer almaktadır (Resim 10). Erkek dansçının üzerindeki siyah kostüm yıldızlı gecenin siyahlığıyla bir olarak tek bir renk ile sadeliği yakalamaya çalışmaktadır. Geometrik sadeliğin ön planda olduğu bu tasarımda siyah beyaz dengesini kadının oval çizimi sağlamaktadır. 1923 yapımı Jacqueline Elsane afişinde Diagonal bir grid kullanıldığı görülmektedir. J harfinin köşeye verdiği akstan yararlanan tasarımcı dansçının tüm bedeninin kıvrımını sağ köşeye referans verir şekilde resmetmiştir. Siyah arka planın önünde sadece tek bir imaj ve tek bir isim göze çarpmaktadır (Resim 11).

Resim 10: Kate Sampson, *Dance Till The Stars Dans Gecesi Afişi*, 1920, 50 x 70 cm (Sol)

Resim 11: Anonim, *Jacqueline Elsane Adlı Dansçı İçin Gösteri Afişi*, 1923, 30 x 48 cm (Sağ)

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/158400111865978235/>) (Sol)

Kaynak: (<https://www.walmart.com/ip/ArteHouse-Fine-Art-Print-Jacqueline-Elsane-Advertisement-Un-mounted-Cotton-Canvas-18-x-24/173864815>) (Sağ)

1940'lara ait bir dans temalı afişte ise, etkinliğin adına dair tipografi yerleşimleri daireler içerisinde sınırlandırılarak bir düzen sağlanmıştır. Kırmızı, siyah ve mavi renklerinden oluşan bu afişte etkinliğe dair bilgiler belirli bir düzen halinde afişin alt bölümünde verilmiştir (Resim 12).

Resim 12: *1940s Canteen Dance Party Dans Partisi Tanıtım Afişi*, 1940, 28 x 41 cm

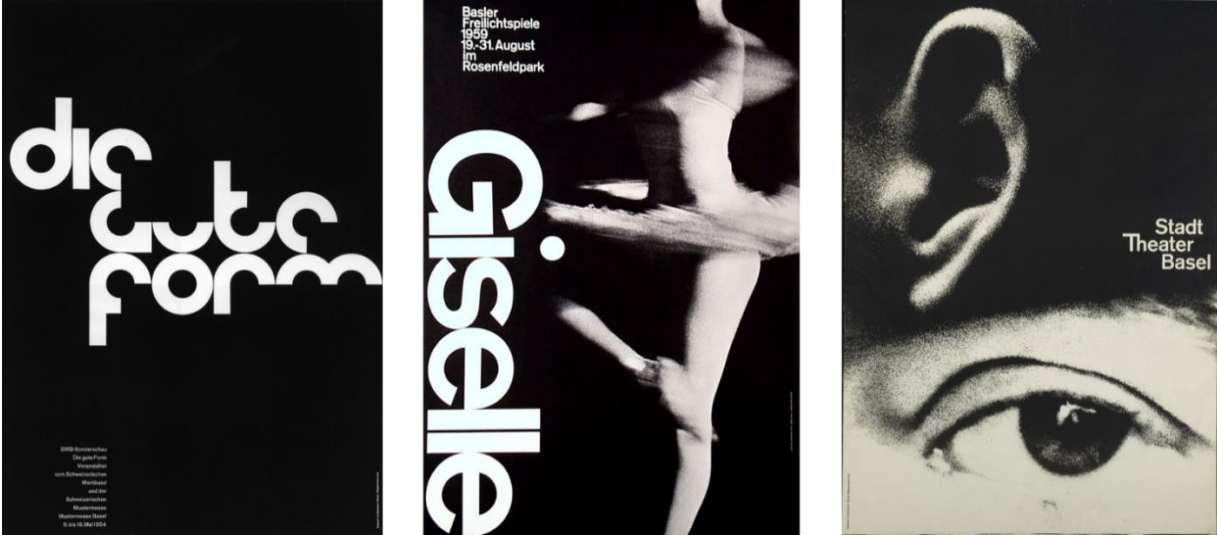

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/482659285060077872/>)

4. Soğuk Savaş Dönemi ve “Dans” Temalı Afiş Tasarımlarında İzleri

1945 ve 1965 yılları arasında soğuk savaş döneminin etkileri, bebek patlaması, II. Dünya Savaşı'nın bitişi tüketim toplumuna ve afiş üretimine geri dönüşü müjdelemiştir. 1950lerin reklam metodları da bu yıllarda oldukça çeşitlenmiştir. 50'lerin stilinin tam karşılığını uluslararası tipografik stilde bulmak mümkün görünmektedir (Edge, 1991). Parlak renkler, farklı varyasyonlarda konumlanan dinamik yazılar tüketiciye dair bir albeni yaratmak için yarışa çıkmışlardı. Bu sistematik, planlı ve düzenli tasarımlar havaalanlarından dergilere, oradan “dans” temalı afiş tasarımlarına ulaşmıştır. Bu yıllarda tipografik elemanları sağlam grafik temellere dayandırmak, ortak bir dili ve devamlılığı tüm dünyada yapılan afişlere taşımıştır. Artık yazı ile yapılan denemeler ve yerleşim çeşitliliği tüm tasarımın yerleşimini etkilemektedir (Ades, 1984). Armin Hofmann tarafından Giselle bale gösterisi duyurumu adına yapılan afişlerde ileri düzey bir sadelik göze çarpmaktadır (Resim 13). Swiss grafik tasarım stilini benimseyen tasarımcı yalın, sade ve soyut simgesel bir dile odaklanmıştır. Tek bir imaj ve tek bir yazı ile tüm gösteriyi anlatmanın mümkün olduğu tasarımlar dünyada tüm “dans” temalı afişleri etkisi altına almıştır.

Resim 13: Armin Hofmann, *Giselle Bale Oyunu Afiş Tasarım Örnekleri*, 1959, 70 x 100cm Üç Adet Örnek Çalışma

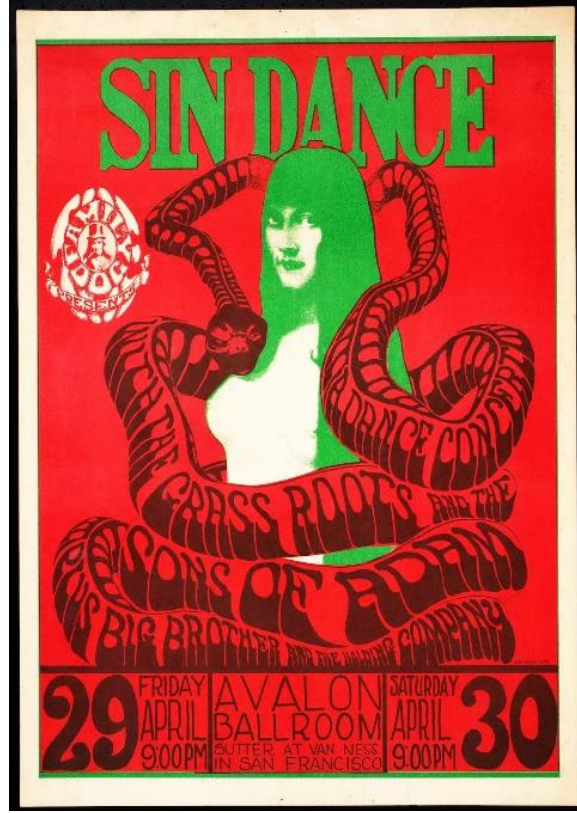
Kaynak: (<https://www.moma.org/collection/works/6775>)

5. 70'ler Sonrasında Postmodernist Yaklaşımların “Dans” Temalı Afişlere Etkisi

1965 ve 1972 yılları arası yeni tasarım stillerinin hızla denendiği altın dönemler olarak anılmalıdır. 50'lerin etkisini taşıyan tasarımlar ile başlayan bu dönem, sonrasında Sürrealizm, Pop Sanatı ve Ekspresyonizm gibi sanat akımlarından alınan tasarım etkileri ile, postmodernist bir hassasiyetin meydana gelmesini sağlamıştır. Milton Glaser gibi önemli tasarımcıların yarattığı yeni kurallar ve tasarım stilleri ile dünya artık 80'ler çağına girmiştir. Psychadelic posterler ve optik sanat gibi alanlar çeşitliliği ve öznel üslupları desteklemektedirler (Anon, 1970). Tipografinin resimsel dilinden faydalanan Psychadelic posterler o dönemde yarattığı atmosfer ile pek çok parti, eğlence, dans ve müzik albümlerinin kapaklarını süslemiştir (Resim 14 ve Resim15). Aslında burada yine de tam bir geçmişten kopuştan söz edilemez, hala Glaser posterlerinde Art Nouveau etkili süslemelerin etkisi bu noktada görülebilmektedir. Bu da geçmişi şimdinin gücü ile yeniden ele alarak yeni bir değerlendirme yapmayı sanatçılar açısından zorunlu kılmıştır (Artmonsky, 2013).

Resim 14: *Pschadelic Dönem Parti ve Dans Gecesi Afiş Tasarımı Örneği, Nova Fillmore, 1960, 35 x 40 cm (Sol)*

Resim 15: *Pschadelic Dönem Parti ve Dans Gecesi Afiş Tasarımı Örneği, Sin Dance Günah Dansı, 1960, 35 x 50 cm (Sağ)*

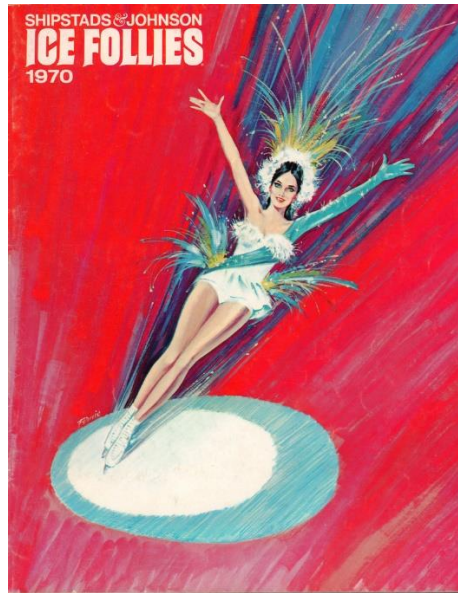
Kaynak: (<https://pleasuresofpasttimes.com/shop/product-category/collections/page/3/?orderby=price-desc>) (Sol)

Kaynak: (<https://www.pinterest.co.uk/pin/107242034853069491/>) (Sağ)

1970 ve 1989 yılları arasında İsviçre tabanlı uluslararası stiller artık dünyayı etkisi altına almıştır. Swiss tasarım stiline dair dogmatik ve kuralcı yaklaşımları bırakmaya karar veren tasarımcılar, bu konu üzerinde yeni tasarımlar üretmeye yönelmişlerdir. Uluslararası stil dünyada gücünü ve enerjisini kaybetmeye başladığında ise, 70’ler ve 80’ler adına bambaşka üsluplar ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sınırların ötesini zorlayan ve öznel üslupları tetikleyen bu Modernizm eleştirisine Basel akademisinden bir hocanın (Wolfgang Weingart) tanımlaması ile Postmodernizm denmiştir. Weingart, ofset baskı teknikleri ile komplike, kaotik, eğlenceli ve spontane bir stili afiş denemelerine yansıtmının doğruluğuna inanmıştır. Tipografi adına bu deneysel liberal yaklaşımlar, yeni stilleri Retro İngilizler ile birleştirerek bilgisayar grafiklerinin global anlamda dünyaya yayılmasını sağlamıştır (Clemence, 1930). O döneme ait buz pateni dans gösterileri afişleri içerisinde Holiday on Ice afişi illüstrasyon olarak kullanılan bir erkek dansçı, bir kadın dansçı ve bir palyaçodan oluşmaktadır (Resim 16). Üç imaj da dinamik bir biçimde geçişli bir arka planın önünde kullanılmıştır. Gösteriye özel tasarlanan yazım stiline rengi kadın dansçının elbisesine referans verecek şekilde düzenlenmiştir. 1970 yılında ait Ice Follies adlı afişte ise sadelik hakimdir (Resim 17). Diagonal köşeye referans veren tek bir dansçı kadın spot ışıklarının altında ve hareketli bir arka planda resmedilmiştir. Başlık imajı dengeler biçimde sol bölümde afiş iki ortadan ayıran aksa hizalanmıştır.

Resim 16: Anonim, *Holiday On Ice Buz Pateni Gösterisi Afiş Tasarımı*, 1970, 50 x 70 cm (Sol)

Resim 17: Anonim, *Ice Follies Grubu Buz Dansı Gösterisi Afişi*, 1970, 70 x 100 cm (Sağ)

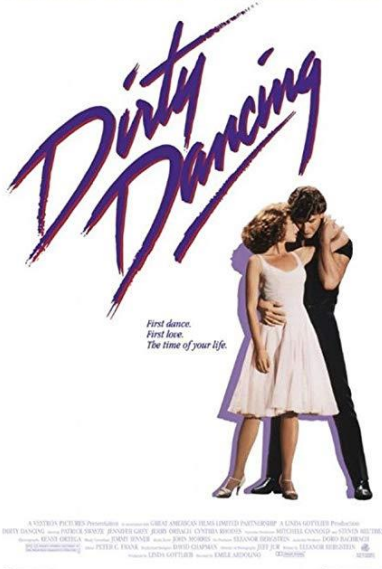
Kaynak: (<https://www.chisholm-poster.com/posters/CL73716.html>) (Sol)

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/114208540523479396/>) (Sağ)

1980 sonrası özellikle Amerikan yapımı filmlerde “dans” konusuna dair bir artış yaşanmıştır. Bu “dans” konulu filmlerin afiş çalışmaları da dönemin sadeleşme hareketlerinin son ayağını güzel bir biçimde yansıtmaktadır. Hollywood yapımı “Dirty Dancing” filmine ait olan afiş çalışmasında beyaz bir fon üzerinde sağ bölüme hizalanmış bir biçimde başrol oyuncularının fotoğrafı yazı ile birbirini dengeler şekilde yerleştirilmiştir (Resim 18). İki dansçının başlarının oluşturduğu diyagonal açı el yazısı film başlığının yatık yerleşimine referans vermektedir (Kobal, 1973, s. 9).

Resim 18: *Dirty Dancing, Kirli Dans Film Afişi*, 1988, 24 x 36 cm

PATRICK SWAYZE · JENNIFER GREY

Kaynak: (<https://www.amazon.com/Dancing-Poster-Jennifer-Patrick-Swayze/dp/B004BJ7TLO>)

6. Türkiye’de “Dans” Temalı Afiş Örnekleri

Türkiye’de afiş Cumhuriyetin ilanından önce Babiali’de ressam ve çizerler tarafından ilerletilen bir sanat alanıdır. Eğlence afişlerini incelememiz gerekirse, tiyatronun gelişimine bakmamız uygun olacaktır. Çağdaş Türk tiyatrosunun ilk önemli adımları 1860 yılına Gedikpaşa Tiyatrosu’na kadar dayanmaktadır. 1870’ten sonra Türkçe oyunlar da sahnelenmeye başlamasıyla duyurum tasarımları ilk olarak ortaya çıkmıştır. Padişah Abdülhamid’in Yıldız Sarayı’nın bahçesine kurduduğu ve yabancı tiyatro ve operaların sahnelendiği dönem 1858 yılına denk gelmektedir. Bu döneme ait az sayıda örnek günümüze kadar gelebilmiştir (And, 2004). Farah tiyatrosu için tasarlanmış bir afiş de bu döneme ait nadir örneklerdendir (Resim 19). Alman Dansçı Marika Rökk’ün merkezde kollarını açmış bir biçimde resmedildiği afişte yazı el yazısı biçimiyle alt bölümde kullanılırken, üst bölümde farklı bir yazı stiliyle dansçının ismine yer verilmiştir.

Resim sanatı ile birlikte akademide bir süre ilerleyen bu alana dair tasarımlarda yalnız yazı ve az resim ile basılan sarı, kırmızı, yeşil zemine basılmış ince uzun kağıtlar bu konudaki ilk örnekler olarak bilinmektedir. Büyük boy olanları da olan bu örnekler haricinde asıl afişi Türkiye’de bir sanat alanı haline getiren İhap Hulusi Görey’dir. Cumhuriyet sonrası sanayi atılımları pek çok farklı ürünün piyasaya çıkmasını ve tanıtılmasını gerektirmektedir. Bu durum hali hazırda resam olarak görev yapan sanatçıların afiş tasarımına yönelmesine yol açmıştır. Uzun süre afiş sanatının tek temsilcisi olarak ilerleyen Görey, Almanya’da aldığı eğitimi ve tasarım disiplini işlerine yansıtmıştır. 1923 yılında ilk afiş sergisinin Türkiye’de açılmasının ardından 1927 yılında afiş bir sanat alanı olarak Güzel Sanatlar Akademisi’nde yerini almıştır. 1950’den sonra Mengü Ertel, Yurdaer Altıntaş, Leyle Uçansu, Erkal Yavi, Metin Edremit, Fahrettin Sepetçioğlu, Sungu Çaban, Turgay Betil, Sait Maden, Sinan Bozkurt, Bülent Erkmen, Sadık Karamustafa gibi afiş sanatçılarımız uluslararası alanda tasarımlar üreterek kendilerini göstermişlerdir (Akdenizli, 2008). Sanatçı Gülümser Aral Üretmen tarafından yapılan Türkiye deniz yolları tanıtım afişi tasarımında merkezde yine bir kadın deniz temalı mavi giysiler içerisinde dans ederken resmedilmiştir (Resim 20).

Resim 19: Anonim, *Farah Tiyatrosu İçin Tasarlanmış Uluslararası Alman Dansçıların Gösteri Afişi, 1872 (Sol)*

Resim 20: *Gülümser Aral Üremen, To And From Turkey Denizyolları Tanıtım ve Reklam Afişi, 1953 (Sağ)*

Kaynak: (<https://digitalcollections.nysl.org/>) (Sol)

Kaynak: (<https://www.gruil.com/ulvi-yenal-vikipedi.html>) (Sağ)

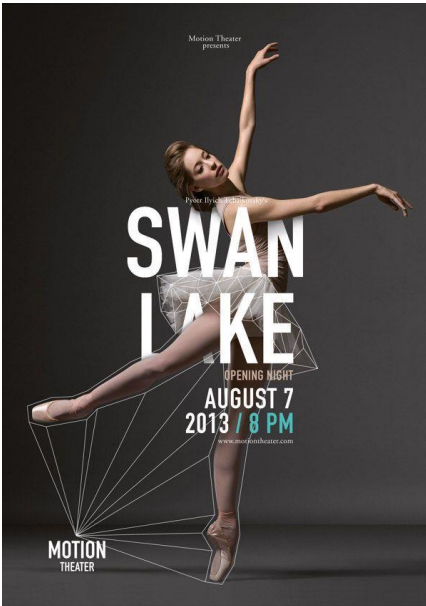
7. Son Döneme Ait “Dans” Temalı Afiş Tasarımları

Afiş günümüzde toplumun yaşadığı caddelerde, meydanlarda ve sokaklarda çeşitli duvar ve ilan panolarına yapıştırılarak kullanılmaya başlanmış, çeşitliliği oldukça fazla olmuştur. Açık havada bulunan insanlar tarafından algılanması üzerine farklı boyutlarda çalışılarak bir tanıtım medyası olarak halen kullanılmaktadır (Mott & Greeves, 2010). Her anlamda her tür ürünün tanıtımı için kullanılan bu reklam mecrası, artık günümüzde basılı olmanın haricinde dijital ekranlar üzerinden de sunulmaktadır. Gazete ve dergi ilanlarının dışında afiş, çok geniş kitlelere hitab etmesi açısından reklam planlamalarında sıklıkla başvurulan bir yöntem olmayı sürdürmektedir (Sheldon, 1937).

Afişlerde artık günümüzde çeşitlilik ve öznel yaklaşımların etkileri söz konusudur. Özellikle son dönem afişlerinde baktığımızda, kuğu gölü balesi (Resim 21) ve dans kampı (Resim 22) temaları için seçilmiş afiş örneklerinde tipografinin kendi içerisindeki çeşitliliğin imajın kendisine dönüşmesi seyredilmektedir. Artık yapılan afişler için dünyanın geçirdiği tüm tasarım süreçlerinden elenmiş belirli kurallar söz konusudur. Bu kurallardan yararlanılarak düzenlenen “dans” temalı afiş tasarımları denge, süreklilik, vurgu...vb. tasarım kurallarını içinde barındırarak toplumsal algı yönetimine destek vermektedir.

Resim 21: Anonim, *Swan Lake Kuğu Gölü Balesi Oyunu Afişi*, 7 Ağustos 2013 Temsili İçin Hazırlanmıştır, 70 x 100 cm (Sol)

Resim 22: *Xtreme Dans Kampı Afiş Tasarımı*, 15-19 Haziran 2009 Tarihi İçin Hazırlanmıştır, 63 x 70 cm (Sağ)

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/795870565369283472/>) (Sol)

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/567946202991409595/>) (Sağ)

El ilanlarından büyük çaplı billboard tasarımlarına doğru ilerleyen afiş tasarımları, kentsel dönüşümün bir parçası olarak sürekli gelişim göstermiş ve şehir örüntülerinde dekorlu resimli bir fon olarak her zaman geçerliliğini korumuştur (Artmnsky, 2012). 20. yüzyıl ile birlikte afişler gün ışığında yayalar ve yavaş hareket eden araçlardaki insanlar tarafından yakından izlenilebilir şekilde tasarlanmaya başlamıştır. 24 basılı sayfadan oluşan büyük çaplı afişler hızla hareket eden araçların dahi algılayabileceği ölçütler ile matematiksel bir alt yapı ile tasarlanmaya devam etmiştir.

8. Sonuç

Elde edilen 19. yüzyıla ait “dans” temalı afiş örneklerinde, kullanılan en yaygın basım tekniği taş baskı tekniğidir. Bu teknik eserlerin renk algısı ve tasarım sonuçları açısından günümüz tasarım ve baskı sonuçlarının çok ötesinde renk geçişleri ve doku etkisi vermiştir. İmaj ve tipografi ilişkisi henüz çözüm arama aşamasındadır. Bu örneklerin genelinde afişe özel tasarlanmış yazı örnekleri farklı şekillerde afiş bezemektedir. Daha sonraki Erken Modernizm örneklerinde, halen taş baskının teknik üstünlüğü saptanmıştır. Reklam adına çalışılan örneklerin artışı, ürünleri ön plana çıkarmak üzerine estetik çözümler üretmeyi beraberinde getirmiştir. Bu döneme kadar kendi içerisine bir tasarım dili meydana getirmeyi başarmış sanatçılar, tasarım dillerini reklam dünyası adına reklam afişlerine taşımışlardır. Ürünleri ön plana çıkaran çarpıcı renkler ve çoklu imaj kullanımları tanıtılan ürünleri desteklemek üzerine çoğaltılmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasına ait toplanan “dans” temalı afiş çalışmalarında artık sadeleşme dönemine gidişin ilk izleri saptanmıştır. Düz ve yalın çizgiler, en fazla 3 rengi kullanan baskılar bu dönemde ağırlıktadır. Bu dönemdeki tipografi öğeleri imajların sadeliğini devam ettirecek nitelikte tasarlanmıştır. Özellikle elde edilen soğuk savaş dönemi eserlerinde, yapılan tüm “dans” temalı afişlerin ardında belirli tasarım okulları tarafından öncülüğü yapılan üslupların ve stillerin etkileri bulunmaktadır. Çoğunlukla, fonksiyonel ve sade bir dile sahip olan tasarımlar içerisinde belirli bir fikri ve manifestonun desteklenmediği örnekler nadir olarak rastlanmıştır. 70'lere ait elde edilen örneklerde, renk çeşitliliği, parlak ve neon renkler toplanan “dans” temalı afişlerde ön plandadır. Bu dönemde eskiye referans vererek yeniyi yorumlayan postmodern yaklaşımlar ağırlık kazanmıştır. Farklı basım tekniklerinin de gelişim göstermeye başladığı bu süreçte, halen tasarımcının gözü ve eli süreç içerisinde başrolde. İncelenen Türk “dans” temalı afişleri arasında korunmuş olan büyük bir bölüm Cumhuriyet sonrası döneme aittir. Bu afişler arasında, dönemin ilk grafik tasarımcılarına ait çalışmalar sanatçıların aldıkları uluslararası eğitimler ile şekillenmiştir. Kendi içlerinde ayrıca incelenmesi gereken bir süreç meydana getiren bu çalışmalar, Türkiye Cumhuriyeti adına başlangıcından günümüze en önemli görsel kaynakları oluşturmaktadır.

Son dönem örneklerinde, dijitalleşen ve bilgisayar programları ile kolaylaşan tasarım süreçleri tasarımcılara farklı varyasyonlar üzerinde hızlı bir şekilde çalışma imkânı tanımıştır. Değişen toplumsal algı süreçleri sonucunda tasarımların büyük çoğunluğunda merkezde kullanılan imaj dikkat çekmiştir. Bu imajı destekleyen tipografi öğeleri artık imajı destekler nitelikten sıyrılarak başlı başına imajın kendisi haline dönüşmüştür. Belirli bir grup ya da tasarım tarzı içerisinde değerlendirilemeyen son dönem tasarımları, öznel üslupların gelişimini destekler nitelikte eserler ortaya koymuştur.

Toplanan tüm “dans” temalı afiş örnekleri üretildikleri dönemin sosyal ve kültürel hayatına dair, buldukları ülkelerin yaşayış biçimlerine ve eğlence kültürlerine dair önemli birer görsel kaynaktır. Elde edilen örnekler, incelenen dönemlerin sosyo-kültürel ihtiyaçlarına ve teknik gelişimlerine paralel oranda tasarlanmış ve basılmış olduğu görülmüştür. Gelişen tasarım dilleri ve teknolojiler ile elde edilen bu “dans” temalı görsel kaynaklar, halen günümüz afiş tasarımları için güncel esin kaynağı olmayı sürdürmektedir.

Kaynakça

- Ades, D. (1984). *The 20th-century poster: design of the Avant-Garde*. New York: Abbeville Press.
- Akdenizli, F. (2008). *1960 sonrası Türk grafik tasarımında ulusal üslup sorunsalı*. Yayınlanmamış sanatta yeterlilik tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- And, M. (2004). *Türk tiyatro tarihi: başlangıcından 1983'e*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Artmonsky, R. (2012). *The pleasures of printing*. London: Artmonsky Arts.

- Artmonsky, R. (2013). *Designing women: women working in advertising and publicity from the 1920s to the 1960s*. London: Artmonsky Arts.
- Bestley, R., & Noble, I. (2002). *Up against the wall: International poster design*. Hove: Roto Vision.
- Binder, J. (1934). *Colour in advertising*. London: The Studio.
- Bradshaw, P. V. (1926). *Art in advertising*. London: John Lane.
- Branaghan, S., & Chibnall, S. (2006). *British film posters, an illustrated history*. London: BFI Publishing.
- Clemence, W. (1930). *Manual of postercraft*. London: Blandford Press.
- Cuppleditch, D. (1994). *The London sketch club*. Middlesbrough: Alan Sutton Publishing.
- Edge, K. (1991). *The art of selling songs: graphics for the music business*. London: Futures Publications.
- Evans, M., & Palmer-Edwards, P. (2010). *The art of British rock: 50 years of rock posters, Flyers and Handbills*. London: Francis Lincoln.
- Farren, M. (1976). *Get on down: a decade of rock and roll posters*. London: Big O Publishing.
- Gallo, M. (1974). *The poster in history*. London: Hamlyn Publishing Group.
- Gossop, R.P. (1927). *Advertising design*. London: Chapman & Hall Ltd.
- Kobal, J. (1973). *50 years of movie posters*. London: Hamlyn Publishing Group
- Lupton, E. (2015). *How posters work*. New York: Cooper Hewitt.
- Mott, T., & Greeves, S. F. (2010). *Loud flash: British punk on paper*. London: Haunch of Venison.
- Sheldon, C. (1927). *Poster advertising*. Leeds: Sheldons Ltd.
- Sheldon, C. (1937). *A History of poster advertising*. London: Chapman & Hall.
- The grattan book of famous British Posters 1889-1970. (1970). Banbury: Grattan.*